

Ministerstwo
Sportu i Turystyki

Naruszenia nietykalności cielesnej i psychicznej, których ofiarami są zawodnicy,

Przegląd literatury przedmiotu, badań
empirycznych i regulacji związków sportowych

Dr Renata Włoch

2014

WSTĘP: SPECYFIKA PROBLEMU NARUSZEŃ NIETYKALNOŚCI FIZYCZNEJ I PSYCHICZNEJ W SPORCIE

Problem naruszeń nietykalności fizycznej i psychicznej w sporcie ma charakter specyficzny. Z jednej strony bowiem filozofowie, socjologowie i pedagodzy sportu podkreślają, że sport ma istotny wymiar moralny, wychowawczy i społeczny – uczy dyscypliny, umiejętności dążenia do celu przy jednoczesnym przestrzeganiu reguł, wpaja zasady współpracy z innymi i reguły fair play. Z drugiej jednak strony zwłaszcza socjologowie podkreślają, że przemoc i agresja stanowią nieodłączny element sportu, że sport jest jednym z niewielu kontekstów społecznych, w których kontrolowana agresja w stosunku do drugiej osoby jest nie tylko tolerowana i akceptowana, ale też niekiedy witana z entuzjazmem przez społeczeństwo (G.W. Russel, *The social psychology of sport*. New York: Springer-Verlag 1993, 191). Stąd też problem wyznaczania granic między zachowaniami wpisującymi się w ów inherentnie rywalizacyjny charakter aktywności sportowej a tymi, które przekraczają normy powszechnie przyjęte w społeczeństwie.

Koncentracja na moralnym wymiarze sportu sprawia, że osoby i organizacje funkcjonujące w środowisku sportowym do niedawna przejawiały skłonność do negowania faktu istnienia jakichkolwiek naruszeń nietykalności fizycznej i psychicznej zawodników w sporcie, lub też uznawały, że naruszenia te – zwłaszcza przemoc emocjonalna i pewne aspekty przemocy fizycznej - są „naturalnym” elementem sportu i niezbędnym warunkiem efektywnego treningu. Problem zaczęto naświetlać dopiero w latach 90., gdy na jaw zaczęły wychodzić coraz liczniejsze przypadki złego traktowania lub molestowania seksualnego sportowców przez osoby związane ze sportem, najczęściej ulokowane wyżej w hierarchii sportowej; ofiarami najczęściej byli niepełnoletni zawodnicy, sprawcami – trenerzy lub starsi zawodnicy.

Zajmując się kwestią naruszeń nietykalności fizycznej i psychicznej sportowców polskie Ministerstwo Sportu i Turystyki próbuje zmierzyć się z paragrafem 22, o którym przekonująco mówiła Celia Brackenridge na konferencji „How Safe is Your Sport” w 2010 r. ([http://www.olympic.org/Documents/THE%20IOC/Myths%20about%20abuse%20in%20sport%20\(16%203%2010\).pdf](http://www.olympic.org/Documents/THE%20IOC/Myths%20about%20abuse%20in%20sport%20(16%203%2010).pdf)):

Trudno było przekonać organizacje sportowe, aby dostarczyły jakiegokolwiek dane na ten temat; trudno też było przekonać organizacje zajmujące się ochroną praw dziecka, że problem ten występuje w środowisku sportowym. Nie mogłam zdobyć zgody na przeprowadzenie sondażu wśród zawodników różnych dyscyplin, a zarazem nie miałam danych, które mogłyby przekonać rząd do podjęcia jakichkolwiek działań. Teraz jednak mamy systematyczne badania ilościowe i jakościowe oraz wsparcie niektórych odważnych organizacji sportowych; dysponujemy podstawą do tworzenia polityki ochronnej i procedur oraz całościowego podejścia do dobrobytu zawodnika.

W Polsce brakuje takich systematycznych badań ilościowych i jakościowych na temat naruszeń w sporcie. Z nielicznymi wyjątkami polskie związki sportowe nie wprowadziły żadnych regulacji, nie istnieją też żadne procedury na wypadek wystąpienia naruszeń. Co więcej, polskie środowisko sportowe nadal tkwi w stanie negacji, w którym środowisko australijskie, brytyjskie czy amerykańskie tkwiło na początku lat 90.: przyjmują założenie, że brak wiedzy o naruszeniach oznacza brak naruszeń, co jest niebezpieczne zwłaszcza w odniesieniu do sportu dzieci i młodzieży.

Wiemy, że do nadużyć dochodzi w każdym środowisku, gdzie dorośli mają kontakt z dziećmi. Liczba osób zaangażowanych w sport oznacza, że statystycznie jest to prawdopodobne, że

zdarzą się dorośli, którzy będą chcieli poprzez sport dotrzeć do dzieci po to, by je wykorzystać (Kitsy Kinane, przedstawicielka brytyjskiej organizacji pozarządowej NSPCC działającej na rzecz ochrony praw dziecka, <http://observer.theguardian.com/osm/story/0,,678189,00.html>).

***

Dobrym wprowadzeniem do problemu naruszeń praw sportowców jest zwięzły przegląd badań, którego dokonała wspomniana brytyjska badaczka C. Brackenridge; większość jej uwag odnosi się do sportu dzieci i młodzieży, jednak na zasadzie analogii można je rozciągnąć na wszystkie grupy wiekowe zawodników (*Myths and evidence: learning from our journey*

[http://www.olympic.org/Documents/THE%20IOC/Myths%20about%20abuse%20in%20sport%20\(16%203%2010\).pdf](http://www.olympic.org/Documents/THE%20IOC/Myths%20about%20abuse%20in%20sport%20(16%203%2010).pdf). Do artykułu dołączona jest obszerna bibliografia badań empirycznych potwierdzających tezy stawiane przez autorkę).

Brackenridge podkreśliła między innymi, że:

- **Nie ma podstaw, by zakładać, że sport jest wyjątkowym obszarem życia społecznego, w którym nie dochodzi do naruszeń praw dzieci. „Dlaczego niektórzy ludzie nadal dziwią się, że dochodzi do wykorzystywania dzieci w sporcie? Dziwne byłoby raczej to, gdyby do niego nie dochodziło”**
- Wszystkie dyscypliny sportowe są narażone na występowanie naruszeń, choć badania dowodzą, że nieco częściej występują one w dyscyplinach wymagających wczesnej specjalizacji sportowej.
- Zagrożenie wykorzystywaniem seksualnym i krzywdą emocjonalną rośnie dla zawodnika wraz z wiekiem i jest częstsze w tzw. sporcie elitarnym.
- Naruszenia związane z przemocą fizyczną stosowaną przez rówieśników (np. zjawisko fali) są nieco częstsze w sportach zespołowych.
- W badaniach dotyczących kwestii naruszeń w sporcie zbyt dużo uwagi poświęca się molestowaniu seksualnemu, podczas gdy powszechniejsze są inne typy naruszeń, przede wszystkim przemoc emocjonalna czy fizyczna.
- Jeśli chodzi o molestowanie seksualne, to sprawcami najczęściej są inni zawodnicy, zwłaszcza należący do grupy zawodniczej.
- Najczęściej sprawcami naruszeń są mężczyźni, choć istnieją badania na temat naruszeń, zwłaszcza przemocy emocjonalnej, jakich dopuszczają się kobiety.
- Wprowadzanie mechanizmów chroniących przed naruszeniami nie jest kwestią złe rozumianej poprawności politycznej czy „niańczenia zawodników” – badania pokazują, że ich obecność przekłada się pozytywnie na wyniki sportowe zawodników.
- Problemem jest rozdział między funkcjonowaniem mechanizmów ochronnych na poziomie krajowym oraz lokalnym czy klubowym.

***

Ekspertyzę sporządzono na podstawie przeglądu polskiej i obcojęzycznej literatury przedmiotu oraz badań empirycznych, kwerendy internetowej, analizy regulacji i procedur w wybranych polskich związkach sportowych oraz przeglądu dobrych praktyk stosowanych przez międzynarodowe organizacje rządowe i pozarządowe, tudzież instytucje publiczne. W pierwszej części dokonano krótkiego przeglądu pojęć stosowanych do opisu naruszeń na tle fizycznym i psychicznym występujących w obcojęzycznej literaturze przedmiotu. W drugiej części omówiono podstawowe dostępne dane dotyczące problemu; w trzeciej – zreferowano rezultaty przeglądu regulacji stosowanych przez polskie związki sportowe. Całość wieńcza rekomendacje.

Z uwagi na wygodę czytelnika zrezygnowano ze stosowania klasycznych akademickich przypisów; tam, gdzie było to możliwe, wprowadzono w tekst hiperłącze odsyłające do oryginalnego tekstu/dokumentu/strony internetowej.

DEFINICJE

Przedmiotem niniejszej analizy są, zgodnie z wytycznymi Zamawiającego, naruszenia nietykalności fizycznej i psychicznej związanych z nadużywaniem pozycji w relacjach trener-zawodnik lub starszy zawodnik-młodszy zawodnik, w tym: przemoc fizyczna (znęcanie się, skrajne i nieuzasadnione nakładanie na zawodników nadmiernych obciążeń fizycznych); przemoc emocjonalna (obraźliwe, agresywne i groźne zachowanie, znęcanie się psychiczne, lekceważące traktowanie i szyderstwo); oraz naruszenia nietykalności seksualnej. W literaturze przedmiotu nie istnieje spójna terminologia dotycząca tego typu zachowań. Najczęściej w literaturze anglojęzycznej używa się pojęcia *harassment* lub *abuse*, co na język polski można przetłumaczyć jako prześladowanie lub nękanie. W literaturze z zakresu socjologii sportu dominuje natomiast ujęcie najogólniejsze: nadużycia powyżej opisanego rodzaju są ujmowane w kategoriach przemocy (*violence*) (zob. np. Jay Coakley, *Sports in Society. Issues and Controversies* 2006, http://highered.mheducation.com/sites/dl/free/007337654x/673624/Coakley10e_ch07.pdf).

W broszurze przygotowanej przez organizację pozarządową Women's Sports Foundation pt. *Addressing the Issue of Verbal, Physical and Psychological Abuse of Athletes* (https://www.womenssportsfoundation.org/en/home/advocate/title-ix-and-issues/title-ix-positions/verbal_psychological_physical_abuse) zaproponowano rozróżnienie rodzajów prześladowania w sporcie na:

- **Prześladowanie werbalne** (*verbal abuse*): wyzywanie, ubliżające komentarze na temat występu sportowego, przeklinanie, komentarze dotyczące uczciwości zawodnika.
- **Prześladowanie psychologiczne lub emocjonalne** (*psychological or emotional abuse*): stawianie zawodnikowi nierealistycznych wymagań, grożenie, ciągłe poniżanie.
- **Prześladowanie fizyczne** (*physical abuse*): dowolny rodzaj dotyku, który powoduje fizyczny ból, nadmierne obciążenia treningowe, odmowa dostarczenia napojów, narzucanie dodatkowych treningów jako forma kary.
- **Zastraszanie** (*bullying*): prześladowanie werbalne, fizyczne lub psychiczne, polegające na celowym, ponawianym i niekiedy zagrażającym zdrowiu złemu traktowaniu jednej lub większej liczby osób, motywowane dążeniem do kontroli po stronie sprawcy.
- **„Fala”** (*hazing*) – poniżające, degradujące lub wiążące się z ryzykiem emocjonalnym lub fizycznym rytuały inicjacyjne dotyczące np. nowych członków zespołu.

Rozbudowaną definicję naruszeń na tle emocjonalnym lub werbalnych (*emotional or verbal abuse*) zaproponowała kanadyjska organizacja zajmująca się prawami zawodników Safe4Athletes (<http://safe4athletes.org/blog/item/14-what-is-considered-to-be-emotionally-or-verbally-abusive-coach-behavior-towards-athletes>):

- Trener w nadmierny i systematyczny sposób krytykuje jednego z zawodników.
- Trener rutynowo używa nieprzyzwoitego lub wulgarnego języka.

- Trener zrzuca winę za nieudany występ sportowy na jednego z zawodników.
- Dewaluuje rolę zawodnika w drużynie, jego potencjał sukcesu lub wartość jako osoby.
- Stale obwinia drużynę lub grupy zawodników o błędy.
- Izoluje i ignoruje zawodnika.

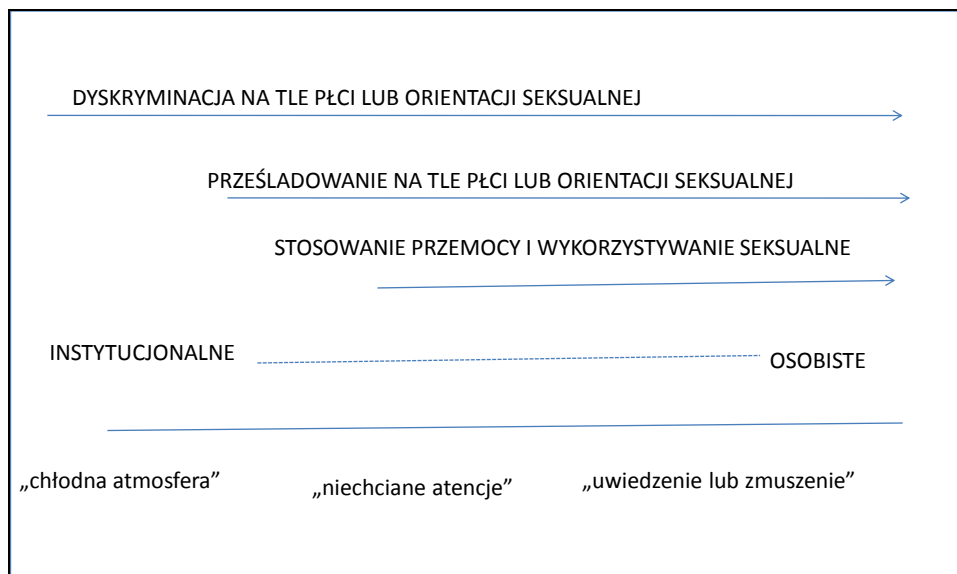
Większość badaczy i organizacji zajmujących się kwestią naruszeń praw zawodników wyodrębnia kategorię naruszeń na tle seksualnym, najczęściej zaznaczając różnicę między *sexual harassment* a *sexual abuse*.

Molestowanie seksualne (*sexual harassment*) to niepożądane zainteresowanie na tle seksualnym, które jest obraźliwe dla obiektu takiej uwagi.

Wykorzystanie seksualne (*sexual abuse*) to skłonienie podstępem lub zmuszenie do relacji seksualnych osoby, która tego nie chce lub nie jest w stanie wyrazić na nie świadomej zgody.

Dodatkowo, celem opisanego procesu tworzenia nierównoprawnej więzi emocjonalnej i seksualnej między trenerem a niepełnoletnim zawodnikiem wprowadzono pojęcie **uwodzenia** (*grooming/persuasion*) – może trwać latami i polega na tworzeniu coraz silniejszej więzi z ofiarą, co ostatecznie prowadzi do ukształtowania się u niej poczucia, że nie może lub nie powinna odrzucać seksualnych żądań prześladowcy. Szczegółowo przebieg procesu „uwodzenia” zawodnika przez osobę ułożoną wyżej w hierarchii sportowej (najczęściej trenera) opisano również na stronie Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego: <http://www.olympic.org/sha?tab=sexual-abuse>.

Badacze koncentrujący się na nadużyciach wobec zawodników/zawodniczek w kontekście praw kobiet i mniejszości seksualnych w sporcie proponują, by rozpatrywać je w ramach pewnego kontinuum.

Źródło: C. Brackenridge, [http://www.rbf.is/files/Iceland%20session%201%20ppt%20\(13%203%2013\).pdf](http://www.rbf.is/files/Iceland%20session%201%20ppt%20(13%203%2013).pdf)

Natomiast w brytyjskim raporcie dotyczącym naruszeń praw dzieci w sporcie (*The Experiences of Children Participating in Organised Sport in the UK 2011*, http://www.nspcc.org.uk/Inform/research/findings/experiences_children_sport_headline_findings_wdf85012.pdf) analizę oparto na pojęciu krzywdy (*harm*):

- **Krzywdy emocjonalne** (*emotional harm*)
- **Molestowanie seksualne** (*sexual harassment*)
- **Krzywdy fizyczne** (*physical harm*)
- **Samouszkodzenia ciała** (*self harm*)
- **Krzywdy na tle seksualnym** (*sexual harm*)

W załączniku do raportu znajduje się szczegółowy katalog zachowań zaliczanych do powyższych kategorii naruszeń.

Krzywdy emocjonalne	Zawstydzanie, upokarzanie, prześladowanie, dokuczanie, krytykowanie wyglądu/wagi/występu sportowego, pokrzykiwanie lub przeklinanie, wyzywanie, ignorowanie, krytykowanie lub grożenie (jeśli zawodnik nie chce uczestniczyć w zawodach), rozpuszczanie plotek, niszczenie lub kradzież rzeczy celem upokorzenia lub zastraszenia, grożenie usunięciem z drużyny/klubu, grożenie uderzeniem.
Molestowanie seksualne	Seksistowskie dowcipy, gwizdy lub pożądlive spojrzenia, seksistowskie komentarze na temat wyglądu, naruszanie przestrzeni osobistej, kontakt fizyczny wywołujący poczucie dyskomfortu (również w celu instruktazu sportowego), masaż lub pocieranie wywołujące poczucie dyskomfortu, zbyt częste telefony wywołujące poczucie dyskomfortu, listy, kartki, mejle lub sms-y o podtekście seksualnym, zaproszenia do bycia w pojedynkę, nadmierne komplementowanie lub krytykowanie wyglądu lub występu sportowego, niespójne traktowanie (niekiedy wyróżnianie, niekiedy ignorowanie).
Krzywdy na tle seksualnym	Wymuszone pocałunki, narażenie na ekshibicjonizm, dotykane o podtekście seksualnym wbrew woli, próba kontaktu seksualnego wbrew woli, wymuszony seks penetracyjny (oralny, waginalny lub analny).
Krzywdy fizyczne	Zmuszanie do treningu mimo kontuzji/wycieńczenia, popychanie, potrząsanie, rzucanie, rzucanie na ziemię, rzucanie przedmiotem, przytrzymywanie siłą, uderzenie otwartą ręką, pięścią lub przedmiotem, przyduszanie, pobicie.
Samookaleczenie	Cięcie, uderzanie samego siebie, wyrywanie włosów, przypalanie, wdychanie substancji odurzających, nadużywanie leków, próba samobójcza.

Źródło: *The Experiences of Children Participating in Organised Sport in the UK*, http://www.nspcc.org.uk/Inform/research/findings/experiences_children_sport_headline_findings_wdf85012.pdf

Warto zauważyć, że brytyjscy badacze uwzględnili w tej kategoryzacji samookaleczenie jako istotny, choć pośredni skutek naruszeń wszelkiego rodzaju występujących w środowisku sportowym.

Z kolei w raporcie UNICEF z 2010 r. pt. *Protecting Children from Violence in Sport. A Review with a Focus on Industrialized Countries* (http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/violence_in_sport.pdf) skupiono się na przemocy wobec dzieci w środowisku sportowym, która może się przejawiać pod postacią:

- Psychologicznej degradacji lub upokorzeniu z powodu płci, wyglądu lub występu sportowego.
- Zbyt dużych wymogów stawianych młodym zawodnikom.
- Żądania usług seksualnych w zamian za wybranie do drużyny lub jakieś przywileje
- Szkodliwych fizycznie lub seksualnie degradujących rytuałów inicjacyjnych („fala”).
- Narzucania reżimów żywieniowych lub diet, które prowadzą do zaburzeń odżywiania takich jak anoreksja lub inne problemy zdrowotne.
- Bicia lub innych form kar fizycznych stosowanych w celu motywacji do osiągnięcia lepszych wyników sportowych.
- Kontuzji ponoszonych w wyniku ryzykownych aktywności w ekstremalnych warunkach.
- Podawania substancji dopingujących.
- Presji rówieśniczej na używanie alkoholu lub substancji uzależniających.
- Wymagania uczestnictwa w zawodach mimo kontuzji.
- Wykorzystywania ćwiczeń fizycznych jako kary.
- Odmowy wystarczającej ilości snu i opieki.

W polskim kontekście kluczowe znaczenie będzie miało doprecyzowanie pojęć związanych z naruszeniami nietykalności fizycznej i psychicznej w sporcie, najlepiej przez stworzenie katalogu sankcjonowanych zachowań.

PODSTAWOWE DANE DOTYCZĄCE NARUSZEŃ NIETYKALNOŚCI FIZYCZNEJ I PSYCHICZNEJ W SPORCIE

Dane na temat naruszeń nietykalności fizycznej i psychicznej w sporcie w dużej mierze mają charakter wyrywkowy, pogładowy lub anegdotyczny. Ze względu na specyfikę zjawiska trudno tworzyć statystyki reprezentatywne na poziomie krajowym lub porównywalne międzynarodowo, zwłaszcza że temat ten stał się przedmiotem zainteresowania stosunkowo niedawno – systematyczne badania zaczęto prowadzić pod koniec lat 90. Warto podkreślić, że **gros uwagi badaczy skupiał się dotychczas na problemie molestowania lub wykorzystywania seksualnego zawodników przez trenerów**, do czego z pewnością przyczyniało się nagłośnienie tego typu naruszeń w mediach:

- W Kanadzie głośnym echem odbiła się sprawa trenera hokeja Grahama Jamesa, który w latach 80. i 90. wykorzystał seksualnie lub molestował co najmniej 75 młodych zawodników, nie wyłączając czołowych sportowców (<http://www.silent-edge.org/kennedy.html>).
- Sensację w środowisku sportowym wzbudziła autobiografia dwukrotnej medalistki olimpijskiej w akrobatyce sportowej Olgi Korbowej. Akrobatka wyznała, że była wykorzystywana seksualnie przez trenera, co miało być zresztą standardem w radzieckiej kadrze (<http://observer.theguardian.com/osm/story/0,,678189,00.html>).
- W Irlandii w 1998 r. oskarżono byłego trenera kadry olimpijskiej z 1980 i 1992 r. o 27 przestępstw seksualnych wobec nieletnich; w 2005 r. do uprzedniego wyroku

skazującego na 12 lat więzienia dodano kolejne 10 lat za systematyczne gwałcenie podopiecznej nieletniej pływaczki (<http://concussioninc.net/?p=8221>).

- W 2010 r. w Stanach Zjednoczonych wybuchł skandal związany z licznymi przypadkami molestowania lub wykorzystywania seksualnego młodych pływaczek przez trenerów. W rezultacie 34 trenerów dostało dożywotni zakaz trenowania (<http://www.momsteam.com/poisoned-waters-sex-abuse-by-male-coaches-of-female-swimmers-continues-despite-USA-Swimming-efforts>).
- W 2011 r. utytułowany szwedzki lekkoatleta Patrik Sjoeborg wyznał w autobiografii, że był molestowany przez swojego fińskiego szkoleniowca (<http://www.reuters.com/article/2011/04/28/us-athletics-sweden-sjoeborg-idUSTRE73R47V20110428>).

Inne przykłady głośnych naruszeń, zwłaszcza na tle seksualnym w sporcie, można znaleźć w raporcie *Prevention of sexual and gender harassment and abuse in sports. Initiatives in Europe and Beyond*, 2012 (http://www.dsj.de/fileadmin/user_upload/Bilder/Handlungsfelder/Europa/europ_PS_G_Projekt_2012/Catalogue_Initiatives_in_Europe_and_beyond_2012_2.pdf), na s. 14-16.

- W Polsce najbardziej znany przypadek molestowania seksualnego w sporcie dotyczył długoletniego trenera siatkówki pracującego z dziewczętami w wieku 14-15 lat w Wielkopolskim Związku Piłki Siatkowej Krzysztofa L. W 2010 r. poznański sąd skazał go na cztery lata więzienia i sześćioletni zakaz wykonywania zawodu w związku z molestowaniem i znęcaniem się nad zawodniczkami w latach 2006-2008. Kontrowersje wzbudził fakt, że WZPS odmówił uznania odpowiedzialności za brak nadzoru nad trenerem i wypłacenia odszkodowania zawodniczkom. Prezes Związku Marek Bykowski oświadczył, że „gdy sprawa została ujawniona, czuliśmy się odpowiedzialni, ale tylko moralnie” (http://poznan.gazeta.pl/poznan/1,36037,11754818,Trener_molestowal_Zwiazek_siatkarski_Nie_odpowiadamy.html).
- W 2013 r. sąd rejonowy w Wodzisławiu Śląskim wydał nakaz aresztowania trenera szkoły piłkarskiej w Wodzisławiu, oskarżonego o molestowanie czterech małoletnich zawodników.
- W październiku 2014 r. policja aresztowała trenera trzecioligowej kobiecej drużyny piłkarskiej Ceregia Toruń, którego o molestowanie w trakcie letniego obozu sportowego oskarżyła 16-letnia zawodniczka (http://www.pomorska.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20141003/TORUN_01/141009676).
- Prokuratura Rejonowa w Grudziądzu prowadzi obecnie postępowanie w sprawie molestowania 6 i 7-letnich dzieci przez trenera szkoły piłkarskiej MKS „Orlęta”. Trener przyznał się do podejmowania „innych czynności seksualnych wobec małoletnich”.

Jeśli chodzi o systematyczne dane dotyczące problemu naruszeń na podstawie dostępnej literatury przedmiotu warto wskazać wyniki następujących badań:

- W 1993 r. w Kanadzie przeprowadzono badania wśród 266 sportowców (55% próby stanowiły kobiety) ([http://www.ethicsandsport.com/public/uploads/files/fysiekeenpsychischeintegriteit/Sexual%20harassment%20and%20abuse%20in%20Canadian%20sport%20Research%20\(chapter%203\).pdf](http://www.ethicsandsport.com/public/uploads/files/fysiekeenpsychischeintegriteit/Sexual%20harassment%20and%20abuse%20in%20Canadian%20sport%20Research%20(chapter%203).pdf)). **Co piąty badany zadeklarował, że spotkał**

się z molestowaniem lub wykorzystaniem seksualnym, najczęściej ze strony osoby dysponującej jakimś rodzajem władzy, zwykle trenera.

- W 1996 r. Sandra Kirby i Lynn Greaves opublikowały wyniki badań przeprowadzonych wśród 1200 byłych i obecnych kanadyjskich sportowców elitarnych i olimpijczyków, z których wynikało, że ponad **8% respondentów było ofiarą „wymuszonego stosunku seksualnego” z osobą, która pełniła rolę autorytetu w ramach ich dyscypliny**, a ogółem 22% utrzymywało stosunki seksualne z takimi osobami położonymi wyżej w hierarchii ([http://www.ethicsandsport.com/public/uploads/files/fysiekeenpsychischeintegriteit/Sexual%20harassment%20and%20abuse%20in%20Canadian%20sport%20Research%20\(chapter%203\).pdf](http://www.ethicsandsport.com/public/uploads/files/fysiekeenpsychischeintegriteit/Sexual%20harassment%20and%20abuse%20in%20Canadian%20sport%20Research%20(chapter%203).pdf)).
- W 1999 r. w Kanadzie przeprowadzono badania (traktowane jako nie do końca wiarygodne ze względu na brak rygorystycznej metodologii) w środowisku łyżwiarzy figurowych w Kanadzie. Na 182 respondentów (146 kobiet i 36 mężczyzn); 45 doświadczyło lub prawdopodobnie doświadczyło molestowania, z czego 9 przez trenerów, 15 przez innych zawodników, pozostali przez sędziów i działaczy sportowych (informacje ze strony Silent-edge.com).
- W 2001 r. opublikowano badania zespołu Jana Toftegaarda dotyczące naruszania barier osobistych, zachowań i procesów, które skutkują molestowaniem lub wykorzystywaniem seksualnym. Co czwarty przebadany sportowiec znał kogoś, kto był ofiarą tego typu zachowań, lub sam ich doświadczył (<http://www.humankinetics.com/excerpts/excerpts/sexualabuseinsport-excerpt>).
- W latach 2000-2001 w Wielkiej Brytanii odnotowano 111 przypadków naruszeń lub prześladowań zawodników w piłce nożnej, 60 w pływaniu i około 40 w tenisie.
- W 2002 r. australijska badaczka Trisha Leahy opublikowała wyniki badań przeprowadzonych wśród 370 sportowców australijskich (na poziomie klubów i w sporcie elitarnym) (*Prevalence of sexual abuse in organised competitive sport in Australia*, http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13552600208413337#.VDroHPI_t_e_Y). 31% zawodniczek i 21% zawodników doświadczyło molestowania seksualnego, z tego odpowiednio 41% i 29% - w środowisku sportowym. Według Leahy **istnieje niemal 50% prawdopodobieństwo, że sportowiec należący do elity w swojej dyscyplinie spotka się z molestowaniem** seksualnym; na poziomie klubowym prawdopodobieństwo to wynosi 25%.
- Przekrojowe badania przeprowadzone pod koniec lat 90. w Norwegii na próbie 660 zawodniczek uprawiających sport na wysokim poziomie (*elite sport*) w wieku 15-39 lat z 58 sportów wykazało, że 28% z nich padło ofiarą molestowania lub wykorzystania seksualnego (http://www.sisuidrottsbocker.se/Global/Kvinnor%20och%20idrott/WomenAndSport_1_4.pdf).
- Badania ankietowe przeprowadzone w 2006 r. w Turcji w grupie 365 zawodniczek wykazały, że aż 200 z nich padło ofiarą molestowania seksualnego (<http://connection.ebscohost.com/c/articles/25152208/incidents-sexual-harassment-turkey-elite-sportswomen>).
- Badania przeprowadzone w 2010 r. na grupie 595 zawodniczek w Czechach dowiodły, że w grupie kobiet uprawiających sport zawodowy niemal **30%** doświadczyło molestowania seksualnego, a w grupie zawodniczek elitarnych (*elite sport*) – **55.2%** (K. Fasting et al. 2010, *Performance level and sexual harassment prevalence among female athletes in the Czech Republic*. Women in

19,[http://www.purdue.edu/hhs/hk/sportpsych/publications/McDonough%20et%20al%20\(2010\).pdf](http://www.purdue.edu/hhs/hk/sportpsych/publications/McDonough%20et%20al%20(2010).pdf)).

- Badania przeprowadzone przez badaczy należących do American Psychological Association w 2014 r. na próbie 20 tys. młodych koszykarzy z 600 różnych amerykańskich uczelni wykazały, że 31% koszykarzy i 25% koszykarek doświadczyło publicznego upokorzenia ze strony trenera (*The Relationship Between Ethical and Abusive Coaching Behaviors and Student-Athlete Well-Being*, <http://www.apa.org/pubs/journals/releases/spy-0000023.pdf>). Badacze dowiedli, że upokarzani zawodnicy znacznie częściej decydowali się na oszukiwanie w czasie gry, częściej też deklarowali, że trener nie potrafił stworzyć tolerancyjnego środowiska sportowego.
- Przekrojowe analizy przeprowadzone przez norweską badaczkę Kari Fastig sugerują, że od **19 do 57% zawodników i zawodniczek** spotyka się z jakimś rodzajem molestowania lub wykorzystania seksualnego w środowisku sportowym (K. Fasting, *Sexual Harassment and Abuse in Sport*:http://www.sisuidrottsbocker.se/Global/Kvinnor%20och%20idrott/WomenAndSport_1_4.pdf
- Przegląd danych dotyczących rozmaitych typów naruszeń w sporcie w różnych krajach można znaleźć w dokumencie pt. *Global Issues: Harassment and Abuse Research*[http://www.ethicsandsport.com/public/uploads/files/fysiekeenpsychischeIntegriteit/Sexual%20harassment%20and%20abuse%20in%20Canadian%20sport%20Research%20\(chapter%203\).pdf](http://www.ethicsandsport.com/public/uploads/files/fysiekeenpsychischeIntegriteit/Sexual%20harassment%20and%20abuse%20in%20Canadian%20sport%20Research%20(chapter%203).pdf)
- Wszechstronny przegląd badań dotyczących różnych typów przemocy w sporcie wobec dzieci (wraz z dyskusją na temat definicji i rozbudowanymi rekomendacjami) zawiera dokument UNICEF z 2010 r. *Protecting Children from Violence in Sport. A Review with a Focus on Industrialized Countries* (http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/violence_in_sport.pdf)
- Częstkowe dane dotyczące naruszeń w sporcie w odniesieniu do zawodników piłki nożnej w Polsce można znaleźć w raporcie przygotowanym przez FIFPro, międzynarodową organizację pozarządową reprezentującą piłkarzy (*FIFPro Black Book Eastern Europe. The problems professional footballers encounter: research*, 2012). Wśród 212 przebadanych polskich piłkarzy 13 zadeklarowało, że padło ofiarą przemocy, z czego w 2 przypadkach sprawcą był trener, a w kolejnych 3 – przedstawiciel zarządu klubu lub osoba z nim związana. 22 osoby zadeklarowały, że znają kogoś, kto padł ofiarą przemocy. 14 piłkarzy oświadczyło, że padło ofiarą prześladowania (*bullying or harassment*), z czego w 12 przypadkach wina leżała po stronie władz klubu, a w 2 – po stronie trenera.
- Najbardziej wszechstronne i rygorystyczne pod względem metodologicznym badania dotyczące rozmaitych naruszeń wobec osób poniżej 18 roku życia w środowisku sportowym zostały przedstawione w raporcie przygotowanym przez Child Protection Research Centre afiliowany przy University of Edinburgh pt. *Experiences of Children Participating in Organised Sport in the UK*, 2011 (<http://www.research.ed.ac.uk/portal/files/13060057/K201103.pdf>). Celem raportu była próba nakreślenia skali złego traktowania i negatywnych doświadczeń dzieci w środowisku sportowym. Badanie oparto na rygorystycznej metodologii:
  - **Ilościowej**: przeprowadzono internetowy kwestionariusz skierowany do studentów w wieku 18-22 lata (2/3 kobiety, 1/3 mężczyźni) dotyczący

doświadczeń i opinii na temat uczestnictwa w zorganizowanych aktywnościach sportowych; łącznie uzyskano 6 tys. odpowiedzi. Jak podkreślają autorzy badania, próba nie była wprawdzie reprezentatywna, jednak jej wielkość pozwala wnioskować o skali problemu.

- o Jakościowej: przeprowadzono 89 telefonicznych wywiadów pogłębionych z osobami, które zadeklarowały, że doświadczyły prześladowań i były skłonne udzielić wywiadu.

	Łącznie		Mężczyźni		Kobiety	
	%	N	%	N	%	N
Rodzaj krzywdy (<i>harm</i> – krzywda rozumiana jako wszelkie negatywne skutki dla cielesnej i psychicznej kondycji poszkodowanego)						
Krzywdy emocjonalne	75	4554	77	1260	74	3294
Molestowanie seksualne (sexual harassment)	29	1784	17	284	34	1500
Krzywdy fizyczne	24	1433	26	425	23	1008
Samouszkodzenia (self harm)	10	605	9	152	10	453
Krzywdy na tle seksualnym (sexual harm)	3	171	5	77	2	94

Źródło: *Experiences of Children Participating in Organised Sport in the UK 2011* (<http://www.research.ed.ac.uk/portal/files/13060057/K201103.pdf>)

Autorzy raportu podkreślili, że w środowisku sportowym akceptowane lub traktowane jako normalne były zachowania, które nie byłyby tolerowane w innych środowiskach, takich jak miejsca pracy czy szkoły.

Badania wykazały ponadto, iż:

- Sprawcami wszelkiego typu naruszeń najczęściej byli inni zawodnicy, przede wszystkim rówieśnicy.
- Trenerzy wysuwali się na pierwsze miejsce jako sprawcy naruszeń w przypadku naruszeń skutkujących krzywdą fizyczną. Badani podkreślali jednak pośrednią odpowiedzialność trenerów i personelu pomocniczego polegającą na braku reakcji na przypadki naruszeń dokonanych przez innych zawodników.

- Trzech na czterech respondentów zadeklarowało, że doświadczyli krzywdy emocjonalnej/psychicznej, z czego:
  - 79% doświadczyło krytyki dotyczącej ich występu sportowego,
  - 77% zostało publicznie zażenowanych lub upokorzonych,
  - 66% było nękanym,
  - 51% doświadczyło pokrzykiwań lub przekleństw.
- Niemal jedna trzecia respondentów doświadczyła molestowania seksualnego lub została wykorzystana seksualnie. Najczęstszą formą molestowania był niechciany dotyk oraz zachowania ekshibicjonistyczne chłopców wobec dziewcząt. Trenerzy byli sprawcami tego typu naruszeń w co czwartym przypadku.
- W przypadku naruszeń skutkujących krzywdami fizycznymi pokrzywdzony był co czwarty respondent. 54% takich naruszeń polegało na zmuszaniu do treningu mimo kontuzji lub wycieńczenia, 55% - na agresywnym traktowaniu, w 17% dochodziło do bezpośredniego zastosowania przemocy. Trenerzy byli sprawcami w co trzecim przypadku (częściej niż rówieśnicy).

***

Dotychczasowe badania dotyczące naruszeń na tle fizycznym, emocjonalnym, psychicznym i seksualnym w sporcie koncentrują się głównie na próbie nakreślenia skali zjawiska. W ostatnich paru latach sporo badań poświęcono również wyodrębnianiu mechanizmu molestowania seksualnego w sporcie polegającego na „uwodzeniu” (*grooming*) młodych zawodników przez trenerów. Jak podkreśla m.in. Celia Brackenridge (*The Characteristics of Sexual Abuse in Sport: A Multidimensional Scaling Analysis of Events Described in Media Reports*, <http://bura.brunel.ac.uk/retrieve/7944/license.txt>):

Trenerzy będący sprawcami naruszeń na tle seksualnym (*abusive coaches*) najczęściej powoli przesuwają granice akceptowalnego zachowania, w coraz większym stopniu naruszają przestrzeń osobistą, wykorzystując w tym celu poufny sposób komunikacji (*verbal familiarity*), szantaż emocjonalny, a w końcu kontakt fizyczny.

Tego typu zachowanie najczęściej ułatwia fakt, że trener zajmuje szanowaną pozycję w środowisku sportowym i lokalnym i cieszy się na ogół przez nikogo nie kwestionowanym zaufaniem rodziców i przełożonych. Ofiary molestowania lub wykorzystywania seksualnego są bezpośrednio lub (częściej) pośrednio zmuszane do zachowania milczenia.

Trener sprawuje ogromną władzę nad zawodnikiem, władzę, która często wykracza w inne obszary życia zawodnika, np., jego życie szkolne, społeczne i zwyczaje żywieniowe. Uczestnicy [naszego badania] podkreślali, że specyfika władzy trenera była przyczyną ich podatności na nadużycia na tle fizycznym, seksualnym lub emocjonalnym; chodzi tu o bliskość w relacji między zawodnikiem a trenerem, legitymizowaną władzę trenera, jego ekspercką wiedzę i dotychczasowe sukcesy, oraz możliwość w kontrolowaniu dostępu do zawodników. W reakcji na władzę trenera zawodnicy przejawiali lęk i często tłumaczyli sobie, że nadużycia tego rodzaju są czymś normalnym w sporcie (S. Kirby, Sexual Harassment and abuse in Canadian Sport, [http://www.ethicsandsport.com/public/uploads/files/fysiekeenpsychischeintegriteit/Sexual%20harassment%20and%20abuse%20in%20Canadian%20sport%20Research%20\(chapter%203\).pdf](http://www.ethicsandsport.com/public/uploads/files/fysiekeenpsychischeintegriteit/Sexual%20harassment%20and%20abuse%20in%20Canadian%20sport%20Research%20(chapter%203).pdf)).

Jak pisze Trisha Leahy w znakomitym artykule *Safeguarding Child Athletes from Abuse in Elite Sport Systems: The Role of the Sport Psychologists* (2011, <http://www.humankinetics.com/excerpts/excerpts/sexualabuseinsport-excerpt>):

Sportowcy biorący udział w badaniu opisywali środowisko sportowe jako przeniknięte przez nieprzewidywalny i zmienny emocjonalny cykl nagród i kar. W hermetycznym kontekście drużyny nastawionej na rywalizację, ponawiający się cykl lęku i ulaskawienia oraz nagrody i kary prowadzi do poczucia całkowitego uzależnienia od sprawcy, który jest uznawany za wszechmocnego (Herman 1997). Jedna z zawodniczek seksualnie molestowana przez trenera powiedziała „Wtedy jego słowo było jak Ewangelia”. W literaturze psychologicznej ten stan określa się mianem traumatycznego przywiązania do prześladowcy. W tych warunkach ujawnienie takiego postępowania jest po prostu niemożliwe. Wymóg milczenia jest integralną – nie odrębną – częścią doświadczenia.

Zawodnicy podkreślali również, że ugruntowana pozycja trenera w sporcie sprawiała, że najczęstszym sposobem radzenia sobie z niepożądanymi zachowaniami z jego strony była rezygnacja z kariery sportowej. Badania przeprowadzone w Kanadzie wśród 500 zawodników i ok. 70 trenerów dowiodły, że osoby należące do środowiska sportowego nie zgłaszały przypadków naruszeń, ponieważ:

- Obawiały się usunięcia z drużyny (38%).
- Obawiały się, że nikt im nie uwierzy (36%).
- Były zawstydzone/zażenowane (51%).
- Były lojalne wobec trenera/drużyny (29%).
- Nie wiedziały, komu o tym powiedzieć (27%) (<http://www.ews-online.org/files/doc/Conference-Paris/Fasting.pdf>).

Dodatkowe wyniki badań na temat relacji między trenerem a zawodnikami w kontekście naruszeń można znaleźć w artykułach:

- M. Pinheiro et al., *Gymnastics and child abuse: an analysis of former international Portugesse female artistic gymnasts*, *Sport, Education and Society* 2012, http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13573322.2012.679730#.VEDk9fl_teY

- A. Stirling, G. Kerr, *The perceived effects of elite athletes' experiences of emotional abuse in the coach-athlete relationship*, *International Journal of Sport and Exercise Psychology* 2013, http://www.sporttudomány.hu/Hirlevel/pdf/18/Coach_Athlete.pdf

- M.A. Yukhymenko-Lescroart et al., *The Relationship Between Ethical and Abusive Coaching Behaviors and Student-Athlete Well-Being*, *Sport, Exercise, and Performance Psychology* 2013, <http://www.apa.org/pubs/journals/releases/spy-0000023.pdf>

Wszelkie działania na rzecz ochrony praw zawodników muszą być jednak prowadzone w sposób pozwalający na zachowanie proporcji między priorytetem ochrony przed naruszeniami a wymogami treningu sportowego. W 2012 r. opublikowano wyniki badań brytyjskiej badaczki Heather Piper i jej zespołu (*Sports Coaching in Risk Society: no touch! no trust!*, *Sport, Education and Society* 2012, 17(3), 331-345), które wyraźnie pokazały, że moralna panika koncentrująca się na zakazie interakcji cielesnych między trenerem a zawodnikiem szkodzi relacjom w środowisku sportowym, wywołując lęk u trenerów i niepewność, a nawet poczucie zaniedbania emocjonalnego wśród zawodników:

Nasze badania zdają się sugerować, że obecna praktyka trenowania „bezdotykowego” i związana z tym kultura nieufności negatywnie oddziałują na rekrutację trenerów, poziom osiągnięć w sporcie elitarnym, a zapewne również – co ważniejsze – na dziedzictwo Igrzysk [Olimpijskich w Londynie – przyp. aut.] w obszarze powszechnego uczestnictwa w sporcie.

W badaniach uczestniczyło 100 trenerów z różnych sportów; największy poziom dyskomfortu w pracy z młodymi zawodnikami w kontekście wspomnianych zakazów odnotowano u trenerów pływania.

REGULACJE DOTYCZĄCE NARUSZEŃ NIETYKALNOŚCI PRZYJĘTE PRZEZ POLSKIE ZWIĄZKI SPORTOWE

Na początek warto podkreślić, że systematyczny przegląd regulacji dotyczących ochrony praw dziecka w sporcie w 119 krajach dokonany przez Celię Brackenridge i jej zespół w 2010 r. wykazał brak jakichkolwiek regulacji tego typu w Polsce (*Place of Sport in the UN Study on Violence against Children*, http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/idp_2010_01.pdf).

W ramach niniejszego badania skontaktowano się za pośrednictwem korespondencji mejlowej z kilkunastoma związkami sportowymi wskazanymi przez Ministerstwo Sportu i Turystyki. Jedynie w nielicznych przypadkach związki odpowiedziały samorzutnie na wiadomość zawierającą prośbę o wskazanie regulacji wewnątrzzwiązkowych dotyczących badanej kwestii oraz (ewentualnie) opisanie przypadków naruszeń. [Wiadomość wysłano z oficjalnego adresu uniwersyteckiego, z opisem celu badania i wskazaniem afiliacji ministerialnych]; w większości przypadków konieczne było nawiązanie kontaktu telefonicznego. Dokonano również przeglądu regulacji zamieszczonych na stronach internetowych związków (statuty, regulaminy dyscyplinarne, kodeksy etyczne).

Odpowiedzi związków, z którymi udało się ostatecznie nawiązać kontakt, były w ogromnej większości standardowe i lakoniczne: związki nie dysponują żadnymi informacjami na temat naruszeń w swojej dyscyplinie, nie zbierają informacji tego typu, nie posiadają odpowiednich regulacji i/lub procedur i nie widzą potrzeby ich wprowadzenia. Często przedstawiciele związków deklarowali, że kwestie naruszeń nietykalności są regulowane przez prawo ogólne i nie ma potrzeby regulowania ich przez związki sportowe. Ponadto – zwłaszcza w sportach kontaktowych – podkreślali, że kwestie te są regulowane przez ogólne zalecenie etycznego zachowania zawodników, trenerów i działaczy sportowych zawarte w statucie lub regulaminie dyscyplinarnym. W rezultacie, nie sposób również ocenić spektrum działań w odniesieniu do analizowanego problemu prowadzonych przez związki sportowe.

Na tym tle wyjątek stanowią regulacje wprowadzone przez następujące związki sportowe:

- **PZ Tenisa.** Związek ten przyjął wzorcowy Kodeks Etyczny Trenera, obejmujący kwestie wszelkiego typu możliwych naruszeń dobrostanu psychicznego i fizycznego zawodnika.

Niżej podpisany trener będzie: 1. Zawsze traktował wszystkich swoich podopiecznych z szacunkiem. Będzie uczciwy i konsekwentny w postępowaniu z nimi. Będzie dotrzymywał wszystkich swoich obietnic i zobowiązań, zarówno ustnych jak i pisemnych. 2. **Wyrażał swoje opinie i oceny o swoich podopiecznych oraz innych zainteresowanych osobach w sposób wskazujący na dbałość/troskę o ich odczucia i potrzeby. Będzie unikał skrajnie negatywnych ocen i opinii.** (...) 4. Traktował wszystkich swoich podopiecznych w odniesieniu do ich aktywności sportowej w sposób sprawiedliwy, niezależnie od płci, rasy, pochodzenia, potencjalnych możliwości, koloru skóry, orientacji seksualnej, religii, przekonań politycznych, pozycji społeczno – ekonomicznej, bądź jakichkolwiek innych uwarunkowań. 7. Określał, w porozumieniu z podopiecznymi i innymi osobami, jakie informacje mają charakter poufny oraz szanować tę poufność. 10. Zawsze stosował odpowiednie metody treningowe, które w dłuższej perspektywie przyniosą im korzyści, a unikał tych, które mogą być szkodliwe. 11. Starał się ustalać/zapewnić swoim podopiecznym takie zestawy zadań/ćwiczeń treningowych, które są

odpowiednie dla ich wieku, doświadczenia, zdolności oraz cech fizycznych i psychicznych.**12. W pełni świadomy swojej władzy nad podopiecznymi w relacjach trener – zawodnik będzie w kontaktach z nimi unikał jakiejkolwiek seksualnej intymności, która mogłaby się rozwinąć w efekcie wspomnianej zależności.****13. Unikał w kontaktach z podopiecznymi sytuacji, które mogłyby być dwuznacznie interpretowane.****14.** Aktywnie występował przeciwko stosowaniu niedozwolonych środków dopingujących, spożywaniu alkoholu i paleniu tytoniu, bądź zażywaniu jakichkolwiek innych zabronionych substancji.**15.** Szanował fakt, że cele wypracowane dla zawodnika przez trenera mogą czasami nie pokrywać się z jego (zawodnika) własnymi dążeniami. Dążyć do osiągnięcia jak najwyższego poziomu w oparciu o realistyczne cele i z uwzględnieniem procesów dojrzewania organizmu oraz ogólnego rozwoju podopiecznego.**16.** Będzie dostrzegał i akceptował indywidualne różnice pomiędzy podopiecznymi oraz zawsze będzie myślał i działał perspektywicznie, w najlepszym interesie zawodników.

Źródło: <http://www.trenerzy.pzt.pl/FileDownload.aspx?FileID=09CF6FD2-B524-40F4-8AFB-7B805F6B9863&FileName=Kodeks%20etyczny%20trenera>.

- **Polski Związek Lekkiej Atletyki**, który w 2013 r. przyjął Kodeks Etyczny Trenera.

& 5 [Trener] jest świadom, że jego naczelną wartością jest dobro zawodnika. W pełni stosuje zapis zawarty w Karcie Praw Dziecka w Sporcie mówiący: „Na pierwszym miejscu zawodnik, na drugim-wyniki”. &6 W pracy szkoleniowo-pedagogicznej kieruje się fundamentalnymi wartościami humanistycznymi, zwłaszcza godnością człowieka jako osoby, jego podmiotowością, autonomią i prawem do nieskrępowanego rozwoju. **Jest cierpliwy i wyrozumiały** wobec swoich wychowanków, poznaje ich problemy, pomaga je rozwiązywać. & 10. **W pełni świadomy swojej władzy nad podopiecznymi w relacji trener-zawodnik w kontaktach z nimi unika jakiejkolwiek intymności. Związek trenera i zawodnika nie powinien wychodzić poza powszechnie uznane relacje.**& 11. Dostarcza zawodnikom rzeczowego uzasadnienia dla działań, granic i reguł szkolenia. Zrozumiale przedstawia powody leżące u podłoża określonego rozłożenia akcentów treningowych, obowiązujących zasad postępowania. & 12 **Utrzymuje dyscyplinę w pozytywny sposób**, słucha swoich podopiecznych i włącza ich w proces podejmowania decyzji, które ich dotyczą. Dbą o godność swoich zawodników. Szanuje ich i uczy szacunku do innych. Liczy się z ich zdaniem. Jest wobec nich lojalny.

Źródło: http://www.pzla.pl/zdjecia/zal_ak/kodeks-etyczny-trenera_201304161515.pdf

Stosowny Kodeks Etyczny został również przyjęty przez Stowarzyszenie Instruktorów Golfa.

1. Zawsze traktował wszystkich swoich podopiecznych z szacunkiem. Będzie uczciwy i konsekwentny w postępowaniu z nimi. Będzie dotrzymywał wszystkich swoich obietnic i zobowiązań, zarówno ustnych jak i pisemnych.2. Wyrażał swoje opinie i oceny o swoich podopiecznych oraz innych zainteresowanych osobach w sposób wskazujący na dbałość/troskę o ich odczucia i potrzeby. Będzie unikał skrajnie negatywnych ocen i opinii.4. Traktował wszystkich swoich podopiecznych w odniesieniu do ich aktywności sportowej w sposób sprawiedliwy, niezależnie od płci, rasy, pochodzenia, potencjalnych możliwości,

koloru skóry, orientacji seksualnej, religii, przekonań politycznych, pozycji społeczno – ekonomicznej, bądź jakichkolwiek innych uwarunkowań.10. Zawsze stosował odpowiednie metody treningowe, które w dłuższej perspektywie przyniosą im korzyści, a unikał tych, które mogą być szkodliwe.11. Starał się ustalać/zapewniać swoim podopiecznym takie zestawy zadań/ćwiczeń treningowych, które są odpowiednie do ich wieku, doświadczenia, zdolności oraz cech fizycznych i psychicznych. Dokonywanie zapisów magnetofonowych, robienie zdjęć lub filmowanie podczas szkolenia wymaga zgody uczestników.12. **W pełni świadomy swojej władzy nad podopiecznymi w relacjach trener – zawodnik będzie w kontaktach z nimi unikał jakiegokolwiek seksualnej intymności, która mogłaby się rozwinąć w efekcie wspomnianej zależności. Bezpośredni kontakt fizyczny w procesie szkolenia będzie służył wyłącznie osiągnięciu przez uczestnika jego celów edukacyjnych i wymagał ze strony trenera szczególnie profesjonalnego podejścia i uwagi. Taki bezpośredni kontakt fizyczny w relacji edukacyjnej będzie dopuszczalny jedynie za zgodą uczestnika. 13. Unikał w kontaktach z podopiecznymi sytuacji, które mogłyby być dwuznacznie interpretowane.**14. Aktywnie występował przeciwko stosowaniu niedozwolonych środków dopingujących, spożywaniu alkoholu i paleniu tytoniu, bądź zażywaniu jakichkolwiek innych zabronionych substancji zarówno w miejscu pracy jak i we wszystkich innych polach golfowych.15. Szanował fakt, że cele wypracowane dla zawodnika przez trenera mogą czasami nie pokrywać się z jego (zawodnika) własnymi dążeniami. **Dążył do osiągnięcia jak najwyższego poziomu w oparciu o realistyczne cele i z uwzględnieniem procesów dojrzewania organizmu oraz ogólnego rozwoju podopiecznego.**16. Dostrzegał i akceptował indywidualne różnice pomiędzy podopiecznymi oraz zawsze będzie myślał i działał perspektywicznie, w najlepszym interesie zawodników.17. Wyznaczał podopiecznym takie zadania, które są dla nich zarówno osiągalne (poprzeczka nie będzie ustawiona ani za wysoko ani za nisko) jak i motywujące.29. **Kontrolował własne emocje** używał poprawnego języka polskiego, dbał o wygląd zewnętrzny, estetykę oraz czystość miejsca pracy.31. Wiedząc o zachowaniu innego trenera które może przynieść ujemną rolę środowisku trenerów i obniżyć prestiż Stowarzyszenia (jak korupcja, zaniżanie cen, nieodpowiednia jakość usług, brak szacunku dla uczniów, wulgarne zachowanie, pijaństwo, narkotyki oraz inne rażące zachowania), ma obowiązek skonfrontować się z tym trenerem oraz zawiadomić o tym zachowaniu PGA Polska.

Źródło: <https://www.pgapolska.com/pl/pga-polska/kodeks-etyki>

Polskie Związki: Gimnastyczny, Koszykówki, Piłki Nożnej i Piłki Ręcznej w Polsce nie odnotowały żadnych naruszeń na tle fizycznym lub psychicznym i nie posiadają żadnych odnośnych regulacji – poza ogólnymi odwołaniami do etycznego zachowania zawodników, trenerów i działaczy – ani też procedur. Próby skontaktowania się z PZ Piłki Siatkowej były nieskuteczne, a w dokumentach umieszczonych na stronie internetowej Związku nie udało się zidentyfikować odnośnych regulacji/procedur.

***

Analizując stan rzeczy w obszarze regulacji dotyczących naruszeń nietykalności fizycznej i psychicznej sportowców w polskim środowisku sportowym należy stwierdzić, że:

- ⇒ Polskie związki sportowe deklarują, że problem naruszeń nie dotyczy polskiego sportu, ponieważ nie odnotowały przypadków naruszeń. Brak badań społecznych na ten temat nie pozwala na tę chwilę stwierdzić, jaka jest skala naruszeń w poszczególnych dyscyplinach, jednak jeśli nawet przyjąć dolną granicę wskazywaną w badaniach przeglądowych, dotyczą one co najmniej 8% sportowców. Brak przypadków naruszeń jest zatem skutkiem braku regulacji i mechanizmów raportowania oraz zwyczajowej kultury negocjowania tego problemu.
- ⇒ Polska nie wprowadziła w zasadzie żadnych szczegółowych regulacji chroniących prawa i dobrostan dzieci uprawiających sport zorganizowany.
- ⇒ Nawet w związkach, które wprowadziły kodeksy etyczne zawierające odniesienia do kwestii naruszeń w relacjach trener zawodnik, nie funkcjonują przejrzyste i przyjazne procedury umożliwiające – również anonimowe – zgłaszanie przypadków naruszeń.
- ⇒ Brakuje również rozwiązań systemowych, jak również spójnych działań informacyjno-edukacyjnych skierowanych do wszystkich grup funkcjonujących w środowisku sportowym.

DOBRE PRAKTYKI

Kwestia naruszeń praw zawodników stała się przedmiotem systematycznego zainteresowania badaczy, organizacji pozarządowych i instytucji publicznych zaledwie kilkanaście lat temu. W tym czasie – zwłaszcza w państwach, gdzie doszło do upublicznienia przypadków naruszeń – wypracowano szereg systemowych rozwiązań, którym warto się przyjrzeć w kontekście projektowania analogicznych działań w Polsce.

KATALOG DOBRYCH PRAKTYK ZEBRANYCH W RAMACH PROJEKTU EUSA

Pierwszorzędny raport zawierający szczegółowy przegląd dobrych praktyk z zakresu zapobiegania i zwalczania przypadków naruszeń, zwłaszcza na tle seksualnym, w sporcie został przygotowany w ramach projektu EUSA „Prevention of sexualised violence in sports – Impulses for an open, secure and sound environment in Europe”, realizowanego przez koalicję kilkunastu organizacji z European University Sports Association (<http://www.eusa.eu/projects/prevention-of-sexual-violence-in-sports>). W dokumencie streszczono inicjatywy podejmowane w kilku krajach europejskich, kategoryzując je ze względu na typ rekomendowanych działań (badania; podnoszenie świadomości/edukacja i szkolenia/plany działania i polityka). W opisie praktyk uwzględniono również:

- Historyczny kontekst danej inicjatywy
- Problemy, z jakimi zmierzono się za jej pośrednictwem
- Metodologię badań/działań
- Korzyści z implementacji danej praktyki
- Ewaluację danej praktyki
- Rozszerzoną bibliografię dokumentującą jej naukowe zakotwiczenie.

Z perspektywy polskich potrzeb warto zwrócić uwagę przede wszystkim na inicjatywy skupiające się na diagnozie problemu i badaniach.

PROJEKT SHA

Jest to projekt mający na celu podnoszenie świadomości na temat zjawisk molestowania i wykorzystania seksualnego prowadzony przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski. Na dedykowanej stronie <http://www.olympic.org/sha?tab=what-is-sha> można znaleźć informacje dotyczące:

- Definiowania poszczególnych form naruszeń (w tym również zjawiska „fali” oraz braku reakcji na naruszenia).
- Filmy instruktażowo-edukacyjne dotyczące poszczególnych form naruszeń, odrębne dla związków/federacji i zawodników/trenerów: <http://sha.olympic.org/home.html>
- Mitów na temat molestowania seksualnego w sporcie ([Myths about Sexual Abuse in Sport](#))

Warto podkreślić, że projekt jest pokłosiem stanowiska w sprawie molestowania i wykorzystania seksualnego w sporcie, przyjętego przez MKOl w 2007 r. http://www.olympic.org/assets/importednews/documents/en_report_1125.pdf.

BRYTYJSKI PROJEKT „KEEP CHILDREN SAFE IN SPORT”

Projekt jest prowadzony przez wyodrębniony oddział jednej z największych brytyjskich organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną praw dziecka NSPCC – Child Protection in Sport Unit. Na stronie znajdują się szczegółowe wytyczne dotyczące wprowadzania regulacji chroniących prawa dziecka w sporcie. Warto zwrócić uwagę m.in. na:

- Bibliotekę zasobów: <https://thecpsu.org.uk/resource-library/> zawierającą m.in.
  - Opis przykładowych polityk i kodeksów postępowania
  - Przykłady dobrych praktyk
  - Filmy instruktażowe
  - Formularze
  - Narzędzia
  - Badania
  - Publikacje (brozury, wytyczne itp.) dla organizacji sportowych
- Fachowe narzędzia ewaluacji organizacji sportowych pod kątem regulacji chroniących prawa dziecka (Case management model <https://thecpsu.org.uk/help-advice/case-management/> oraz Self-Assessment Tool <https://thecpsu.org.uk/self-assessment-tool/>); podobne narzędzie do oceny bezpieczeństwa organizacji imprez sportowych (<https://thecpsu.org.uk/event-management/>)

Od 2010 r. NSPCC, we współpracy z organizacjami sportowymi i rządem, prowadzi program Sports Safeguarding Children Initiative. W 2013 r. została przedstawiona ewaluacja częściowa programu – przedstawiająca m.in. bariery w jego wprowadzaniu, co może być szczególnie przydatne w polskim kontekście - <https://thecpsu.org.uk/resource-library/2013/sports-safeguarding-children-initiative-report/>

WYTYCZNE AUSTRALIJSKIEJ KOMISJI SPORTU

Adresatem wytycznych przygotowanych przez Australijską Komisję Sportu (*Australian Sports Commission*) są w pierwszym rzędzie kluby sportowe i rekreacyjne – mają one służyć jako „instrument ochrony własnych interesów dla klubów i ich członków”

(http://www.ausport.gov.au/supporting/integrity_in_sport/resources/national_member_protection_policy_template).

Na stronie internetowej Komisji można znaleźć między innymi:

- Wzór regulacji dotyczących dyskryminacji, prześladowania (*harassment*) oraz ochrony praw dziecka w organizacjach sportowych, które kluby mogą modyfikować w zależności od potrzeb.
- Praktyczne przewodniki dotyczące wprowadzania regulacji i procedur, w tym:
  - Wytyczne odnoszące się do procedur zatrudniania
  - Kodeksy etyczne
  - Wytyczne odnoszące się do wprowadzania mechanizmu zgłaszania naruszeń i przeprowadzania postępowania dyscyplinarnego oraz postępowania w przypadku naruszeń praw dziecka oraz wystąpienia np. relacji seksualnych między trenerem a dorosłym zawodnikiem (przy czym Komisja stoi na stanowisku, że nawet w przypadku relacji za obopólną zgodą taki związek wywiera negatywny wpływ na poziom treningu, relacje z innymi sportowcami oraz wizerunek konkretnego trenera, klubu i dyscypliny)

Warto podkreślić, że warunkiem uzyskania finansowania przez organizację sportową lub klub jest wprowadzenie rozwiązań zalecanych przez Komisję.

WYTYCZNE NORWESKIEGO KOMITETU OLIMPIJSKIEGO I PARAOLIMPIJSKIEGO ORAZ KONFEDERACJI SPORTU

Norwegia była jednym z państw, które jako pierwsze zaczęły wprowadzać szczegółowe regulacje dotyczące kwestii molestowania seksualnego w sporcie (2001). Ewolucję i wytyczne wypracowane w ramach polityki „Zero tolerancji” przedstawiono w dokumencie *Sexual Harassment and Abuse in Sports* 2010 r. (http://www.idrett.no/english/Documents/637_10_SEXUAL%20HARASSMENT_ENG_web.pdf). Dokument zawiera m.in. przegląd definicji poszczególnych typów naruszeń, jednak podstawowe znaczenie mają wytyczne dotyczące wszystkich dyscyplin sportowych:

1. Traktuj wszystkich z szacunkiem i powstrzymuj się od wszystkich form komunikacji, działania lub zachowania, które mogą być postrzegane jako obraźliwe.
2. Unikaj kontaktu cielesnego, który może zostać uznany za niepożądany.
3. Unikaj wszelkich form intymności słownej, która może być postrzegana jako mająca odcień seksualny.
4. Unikaj wyrażań, dowcipów i opinii, które w negatywny sposób odnoszą się do płci lub orientacji seksualnej zawodników.
5. Staraj się, by wśród personelu pomocniczego były zarówno kobiety, jak i mężczyźni.
6. Unikaj kontaktu z zawodnikami na osobności; dopilnuj, by były przy tym obecne inne osoby lub uzyskaj zgodę rodziców/opiekunów lub władz sportowych.
7. Wykazuj szacunek dla życia prywatnego zawodników, trenerów i życia prywatnego zawodników.
8. Unikaj niejasnych związków. Jeśli nawiążesz relację opartą na wzajemności musisz otwarcie postawić sprawę w środowisku.

9. W żaden sposób nie przyznawaj nagród w celu żądania lub antycypowania w zamian usług seksualnych.
10. Podejmij działanie i wystosuj ostrzeżenie, jeśli dojdzie do złamania tych reguł.

WYTYCZNE WYPRACOWANE PRZEZ ORGANIZACJĘ POZARZĄDOWĄ WOMEN'S SPORT FOUNDATION

Na stronie organizacji – zajmującej się głównie walką o prawa kobiet w sporcie - można znaleźć dwa użyteczne dokumenty programowe:

- Verbal, Psychological and Physical Abuse of Athletes(https://www.womenssportsfoundation.org/en/home/advocate/title-ix-and-issues/title-ix-positions/verbal_psychological_physical_abuse)
- Sexual Harassment and Sexual Relationships Between Coaches, Other Athletic Personnel and Athletes(https://www.womenssportsfoundation.org/en/home/advocate/title-ix-and-issues/title-ix-positions/sexual_harassment)

Obydwa dokumenty zawierają m.in. przegląd definicji, wytyczne dotyczące polityki zatrudnienia trenerów, wytyczne dla trenerów oraz zawodników.

INFORMACJE I WYTYCZNE UMIESZCZONE NA STRONIE SILENT EDGE

Silent Edge to strona poświęcona problemom molestowania i wykorzystania seksualnego w łyżwiarstwie figurowym. Znajduje się na niej m.in.:

- Kwestionariusz oceny sytuacji dla młodych zawodników i ich rodziców: <http://www.silent-edge.org/your.html>
- Osobiste historie zawodników, którzy doświadczyli molestowania seksualnego: <http://www.silent-edge.org/skaters.html>
- Opis regulacji wprowadzonych w łyżwiarstwie figurowym i w innych dyscyplinach: <http://www.silent-edge.org/othersports.html>

Warto dodać, że US Figure Skating wprowadziło – na fali głośnych skandali związanych z molestowaniem seksualnym zawodników – rozbudowany kodeks ochrony sportowców <http://www.usfsa.org/content/safesport%20handbook.pdf>, który można uznać za wzorcowy.

PROJEKT „SPORT WITH BOUNDARIES”

Projekt prowadzony przez flamandzkie ministerstwo odpowiedzialne za sport, młodzież, edukację i kwestie społeczne (na stronie International Centre Ethics for Sport, Sport with Boundaries<http://www.ethicsandsport.com/nl/x/532/sport-with-boundaries---2013>). Warto zwrócić uwagę na sposób prezentacji treści broszur skierowanych do dzieci i młodzieży.

WYTYCZNE UMIESZCZONE NA STRONIE KIDPOWER

Na stronie amerykańskiej organizacji pozarządowej walczącej o prawa dzieci KidPower (<http://www.kidpower.org/youth-sports/child-abuse-prevention/>) zamieszczono filmy instruktażowe dotyczące ochrony dzieci w sporcie, przeznaczone dla trenerów i rodziców

oraz młodych zawodników, jak również materiały informacyjne dla personelu sportowego (http://www.kidpower.org/pdfs/ChildAbusePrevention_LeaderResources_KidpowerPCA.pdf)

PROJEKT „SPORT SZANUJE TWOJE PRAWA”

Projekt prowadzony przez szeroką koalicję europejskich partnerów (<http://sport-respects-your-rights.eu/>), w Polsce koordynowany przez Kampanię przeciwko Homofobii. Na początku sierpnia 2014 r. KpH zorganizowało warsztaty dla 70 młodych ludzi w wieku 16-24 lat, na których omawiano takie kwestie jak: przeciwdziałanie przemocy seksualnej i molestowaniu wobec młodzieży w sporcie, przeciwdziałanie dyskryminacji wobec młodzieży w sporcie ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową oraz przeciwdziałanie dyskryminacji wobec młodzieży w sporcie ze względu na rasę i pochodzenie etniczne. Patronat honorowy nad warsztatami objął Rzecznik Praw Dziecka i Rzecznik Praw Obywatelskich (*notabene*, spotkało się to z gremialnym potępieniem ze strony ugrupowań prawicowych).

REKOMENDACJE

1. Zasadniczo podstawowe rekomendacje odnoszące się do zwalczania i przeciwdziałania naruszeniom nietykalności fizycznej i psychicznej w sporcie sprowadzają się do zasugerowania implementacji i rozciągnięcia na sport osób dorosłych rekomendacji wypracowanych przez autorów raportu UNICEF *Protecting Children from Violence in Sport: A Review with a Focus on Industrialized Countries* <http://www.comminit.com/content/protecting-children-violence-sport-review-focus-industrialized-countries>.

Rekomendacje te dotyczyły:

- Zbierania danych i wiedzy na temat przemocy w sporcie – warto podkreślić, że Europa Środkowa i Wschodnia zostały w raporcie wymienione jako jeden z zaniedbanych obszarów pod tym względem.
- Tworzenia struktur i systemów mających na celu eliminację i zapobieganie przemocy.
- Podnoszenia świadomości, edukacja i szkolenie – zwłaszcza wśród tzw. kluczowych aktorów: zawodników, osób odpowiedzialnych za tworzenie polityki sportowej, działaczy sportowych i menedżerów sportu.
- Promocji kodeksów etycznych jako elementu systemu zapobiegawczego.
- W przypadku Polski kluczowe znaczenie ma **rzetelna i pogłębiona diagnoza sytuacji za pośrednictwem badań społecznych**. Można bezpiecznie założyć, że bez twardych danych nie będzie możliwe przerwanie błędnego kola negacji i milczenia, charakterystycznego dla postawy związków sportowych i w ogólności środowiska sportowego w Polsce; Ministerstwu trudno będzie również prowadzić działania informacyjne i szkoleniowe bez ryzyka ich podważenia jako niepotrzebnych i nieadekwatnych.
  - Warto podkreślić, że istnieją dobrze opisane i przetestowane metodologie badania kwestii naruszeń rozmaitego typu; szczególnie pożyteczne mogą się okazać doświadczenia badań nad molestowaniem seksualnym

([http://www.purdue.edu/hhs/hk/sportpsych/publications/McDonough%20et%20a1%20\(2010\).pdf](http://www.purdue.edu/hhs/hk/sportpsych/publications/McDonough%20et%20a1%20(2010).pdf)). Funkcjonują też międzynarodowe sieci badawcze, które zajmują się tym problemem i które można poprosić o wsparcie. Warto jednak podkreślić, że:

- planowane badania powinny mieć charakter ogólniejszy i traktować molestowanie seksualne jako jeden z typów naruszeń praw zawodników. Być może badania powinny też dotyczyć kwestii dominującego stylu trenowania, przede wszystkim w odniesieniu do młodzieży.
  - Powinny być rygorystycznie poprawne metodologicznie, zarówno pod względem koncepcji, jak i wykonania, aby ich wyniki były trudne do podważenia.
  - Powodzenie tych badań zależy od możliwości dotarcia do szerokiej grupy zawodników, najlepiej w kilku grupach: amatorów uprawiających sport w zorganizowanym kontekście instytucjonalnym, czynnych zawodników profesjonalnych, w tym uprawiających sport na najwyższym poziomie, oraz byłych zawodników.
  - Badania powinny również dotyczyć grupy dzieci i młodzieży uprawiającej sport.
  - Reasumując, **cel uda się osiągnąć tylko za pośrednictwem badań bardzo dobrze przygotowanych i bardzo rzetelnie przeprowadzonych.**
2. Równocześnie jednak Ministerstwo Sportu i Turystyki powinno rozpocząć działania na rzecz przekonywania związków o potrzebie implementacji rozwiązań mających na celu ochronę zawodników przed ryzykiem naruszeń nietykalności psychicznej i fizycznej.
  3. **Priorytetem powinno być wypracowanie i wprowadzenie regulacji i mechanizmów mających na celu ochronę dzieci i młodzieży przed wszelkiego typu naruszeniami w środowisku sportowym.** W tym obszarze Ministerstwo Sportu i Turystyki powinno nawiązać współpracę z innymi instytucjami zajmującymi się prawami dzieci, przede wszystkim Rzecznikiem Praw Dziecka.
  4. W obecnym momencie, ze względu na niemożność postawienia opartej na rzetelnych danych diagnozy sytuacji, trudno formułować jakiegokolwiek rekomendacje systemowe. Wydaje się jednak, że w dalszej perspektywie należy skłonić związki sportowe do wprowadzenia odpowiednich regulacji i procedur, być może metodą zastosowaną przez Australijską Komisję Sportu (uzależnić od tego poziom finansowania). Być może jednak w polskim kontekście najbardziej skuteczne byłoby utworzenie mechanizmu zgłaszania naruszeń na poziomie Ministerstwa (np. widoczny formularz anonimowego zgłaszania naruszeń na stronie internetowej MSiT, uzupełniony przez akcję podnoszenia świadomości na temat naruszeń). W jeszcze dalszej perspektywie – jak można wywnioskować z doświadczeń krajów, w których odpowiednia polityka ochrony przed naruszeniami w sporcie funkcjonuje od kilkunastu lat – kluczowe znaczenie ma zmiana kultury trenowania (kładzenie nacisku na pozytywne psychologiczne aspekty trenowania w kształceniu trenerów, animatorów i nauczycieli WF) oraz zwiększenie selektywności doboru do tych zawodów, również za pośrednictwem podnoszenia ich prestiżu i wynagrodzenia.
  5. Wszelkie działania podejmowane przez MSiT powinny mieć charakter ewolucyjny i elastyczny celem uniknięcia sytuacji paniki moralnej niezwykle utrudniającej pracę trenerską (zob. [Sports Coaching in Risk Society: no touch! no trust!](#) *Sport, Education and Society* 2012, 17(3), 331-345).

